

«О5о куйуурдуу турара»

«Эбэжкээм!» Көрдөһөр күттүөннээх, аатһаһар аһсааннаах... Үөрэхтэн матарым дьэ кэллэ-үтэлээ. Үөрэнэн, үрүн, күн сырдыгын көрөөрү, бу үтэ булаары сордоно турабын... Бэс үөрэ мэлийдэ, тарбыт барана... Хара уу- ааһымтыа... Миэхэ биир үөрэнэр сылбын бүтэрэн, мүччү түһэрим бэрт улахан наадалаах. Ол үөһэ тахсарбар- биир үрдүк кирилийэс. Үтэлээ, эбэжкээм, үтэлээ!

Саха
бырабыыталыстыбата
1966 с. П.А.Ойуунускай
аатынан
Государственной
бириэмийэни
олохтообута. Кини аатын
Саха Академической
драматической театра,
Литература музейа
сүгэллэр. Кини аатынан
Дьокуускай киин
уулуссаларыттан
биирдэстэрэ ааттаммыта.

«Кыһыл Ойуун»

«Кыһыл Ойуун» автор быһаарытынан олонхо-тойук. Улуу ойуун норуотун иннигэр аналын толорор бабатын этэр, бэйэтин иннигэр илбистээх ыйытылары туруорунар.

Ойуунускай ойууна олоһу киэнник билгэлиир хоодуот санаалаах, батталы утары эрэллээх охсуһааччы, кыра-хара норуоту көмүскээчи буолар.

«Улуу Куданса»

«Улуу Куданса» айымньытын 1929 с. суруйбута. Бу сэхэн суруллуутун туһунан автор манньк ахтар: « Бу кэпсээни Пётр Вонифатиевич Слепцов миэхэ бэлэхтээбит суругуттан суруйдум. Онон киниэхэ бу норуот былыргы улуу кэпсээнин бар дьонно иһитиннэрбитигэр бэрт улахан махталы биэрэбин. Кэпсээннэ Куданса олоһуот бириэмэтигэр былыргы «патриархально-родовой строй»алдьанан эрэр бириэмэтэ буолуохтаах. Куданса өлөөтүн кытта кини ийэтин ууһа бытарыйан, тус-тусна ыал буолбуттар эбит. Онон, бу патриархально-родовой строй алдьаммытын оччотооһу баайдар барылара – Куданса олус модун санаалаах, олус күүстээх өйдөөх буолан. «Ханна да хайыс – орто дойду олоһо икки улуу меккуер кууьунэн, икки улуу былдьабык уотунан уктэллэнэн сайдан испит эбит. Куустээх, ейдеех, модун санаалаах, бииртэн биир туран, олоһу уларытаары, улуу меккуеру меккуьэн, сорох елбут, сорох кыайбыт.... Ол курдук улуу меккуер олохсуйбут, иитиллибит эбит.»

Министерство образования и науки РС(Я)

Платон Алексеевич Ойуунускай (1893-1939сс)

Талааннаах поэт, прозаик, драматург,
саха советскай литературатын
төрүттээчи, фольклорист, саха
норуотун чулуу уола

**Үс саха төрүөбэр
Үөрүүлээх күнүгэр
Мин ырыам ылланыа,
Мин аатым ааттаныа**

П.А.Ойуунускай

Саха сэбиэскэй литературатын төрүттээбит суруйааччы, Саха судаарыстыбаннаһын тэрийсибит, ХХ үйэ сагатыгар олох-дьаһах чынгха уларыыытын онгоруубут уһулуччулаах политическэй диэйэтэл, лингвист-учуонай, наука салайааччыта.

Олоһо

1893 сыл сэттинньи 11 күнүгэр Боотур Уус улуугуар Чөркөөх сэлиэнньэбэ дьаданы дьэ кэргэнгэ төрөөбүтэ. 14 саастааҕар оскуолаҕа киирбитэ. Ону бүтэрэн баран Дьокуускайга көспүтэ, учуутал семинариятыгар үөрэммитэ. Уорэбин кэмин туһунан Ойуунускай кэлин «Оһо куйуурдуу турара» диэн кыһи харааста ааһар кыракый кэпсээнигэр суруйбута. Дьокуускайга уорэххэ киирэн да баран, сити сортон – мунтан быһамматаҕа. 1915 сыллаахха учительскай семинарияҕа киирэн 14 солкуобай хаабына стипендиятын ылыабыттан кыһилии олорбута. Баай уонна дьаданы диэн кимнээхтэрин, байдар харана улэбит дьону суурдээн сизэн олоролорун Платон Ойуунускай бэрт эрдэ ойдообутэ. Дьокуускай куорат уорэнээччилэрин бастакы литературнай болоһо «Юность» диэн илииннэн суруллар сурунаалы таһаара сылдыбыт.

Ол сурунаал 1914 сыллаахха 5-с нумэригэр Платон «Слово о жизни демократов и аристократов» диэн ыстатыйаны нууччалыы суруйбута

Айар үлэтэ

1917 с. бастакы айымньытын «Үлэһит ырыата» хоһоону суруйбута. 1919 с. аатырбыт «Син биир буолбаат?» диэн Максим Аммосовка анаммыт хоһоонун суруйбута. 1922 с. Саха АССР совнаркомун Бэрэссэдээтэлинэн аныыллар.

Онтон ЦИК бэрэстээтэлинэн үлэлиир. 1935 с. Национальностар Институттарыгар лингвистика билимин кандидатыгар диссертация көмүскүүр. Тыл уонна култуура чинчийэр институтун тэрийэр уонна бастакы дириэктэрэ буолар.

П. А. Ойуунускай дэгиттэр талааннаах суруйааччы этэ. Ол курдук бэйэтин кэмигэр революционнай поэт быһыытынан кизгник биллибитэ, саха биир бастакы кэпсээнньитэ, сэнэнньитэ этэ, хас да драманы суруйбута, атын омук суруйааччыларын айымньыларын сахалыы тылбаастаабыта. 1921 с. "Интернационалы" сахалыы тылбаастаабыта. Кини бастыг хоһооноро — норуот уоһуттан түспэт ырыалар. Саха хоһоонугар уларытыыны киллэрбитэ: силлабо-тоническай системаны олохтообута. "Кыһыл Ойуун" драматическай поэманы М.Горькай уһулуччулаах айымньынан сыаналаабыта. Фольклор матырыйаалларыгар олобуран «Улуу Куданса» философскай сэнэни, «Кыһыл Ойуун» олонхо-тойугу, «Дьулуруйар Ньургун Боотур», «Туналыйбыт ньуурдаах Гуйаарыма Куо» олонхолору айбыта. Саха сириг суруйааччыларын союһун бастакы бэрэстээтэлэ этэ.

Норуот айымньытын баһааҕырдар кэмгэ, бары күүһүн-күдэбин ууран, "Дьулуруйар Ньургун Боотур" олонхону дьулуурдаахтык суруйан хаалларбыта. Бу олонхону нууччалыы В.Державин тылбаастаан, П.А.Ойуунускай аатынан Саха Республикатын государственнай бириэмийэтин ылбыта. Сахалартан биир бастыгынан В.И.Пенкин олоһун айбыта

Олоһун тиһэх кэмнэрэ

1939 с. сымыйанан буруйданан репрессияламмыта. Хаайыыга сытан 1939 сыл алтынньы 31 күнүгэр Дьокуускай түрмэтигэр өлбүтэ. Кинигэлэрин боһпугтара, аатын ааттаммат онгоро сатаабытара. Көмүллүбүт сирэ чопчу булулла илик. 1955 с. алтынньы 15 күнүгэр үтүө аата сөргүтүллүбүтэ.

*Улуукан убайбыт, Былатыан этиитэ
Үйэттэн үйэбэ салһанан кэллэбэ,
Бар донун туһугар үөһээттэн этиитэ
Ньургунун Боотура атынан сиэллэбэ.*

*Ол ыраах үйэбэ төрөөбүт уол оһо
Баардааһа өттөбө, алаастан көттөбө.
Төрөөбүт дойдутун кэскилин туһугар
Харанга олохтон сырдыгы көрдөбө.*

*Күн сириг көрдөрбүт төрөөбүт буоругар
Андаһар эттэбэ, бараары турдаһа,
Хайдахтаах да дьылһа тоһуйар суоһугар
Хорсунун киллэрэн аттанан бардаһа.*

*Улуукан убайбыт үйэни унуордаан
Сангаттан сангалыы, Былатыан ааттанар !,
Бар дьонун куруутун айхаллаан- уруйдаан
Эн аатын ааттанар, эн ырыан ылланар!*

*Составил: Готовцева Вилена,
ученица 7б класса,
МБОУ Саххырырская СОШ им.Ф.И.Шадрина
Моһоһорова А.Н.
Саха торут културатын учуутала*

